

SŁOWA KLUCZOWE KEYWORDS

ekonomia behawioralna
oszczędności emerytalne

IKE

IKZE

architektura wyboru

JEL

D03

D14

J32

ZGŁOSZONO SUBMITTED

28 sierpnia 2026

ZAAKCEPTOWANO ACCEPTED

26 września 2026

OPUBLIKOWANO PUBLISHED

30 września 2026

Skrzypczak, P. (2026). Ekonomia behawioralna a dobrowolne oszczędności emerytalne: analiza barier partycypacji w systemie IKE i IKZE. *Ekonomiczno-Ekonometryczne Roczniki Naukowe*, 1(1), 67–76.
<https://doi.org/10.67455/eern.2026.1.1.7>

EKONOMIA BEHAWIORALNA A DOBROWOLNE OSZCZĘDNOŚCI EMERYTALNE: ANALIZA BARIER PARTYCYPACJI W SYSTEMIE IKE I IKZE

Celem artykułu jest identyfikacja głównych barier ograniczających aktywne oszczędzanie w ramach Indywidualnych Kont Emerytalnych (IKE) oraz Indywidualnych Kont Zabezpieczenia Emerytalnego (IKZE) w Polsce, a także sformułowanie rekomendacji dla polityki publicznej. Opracowanie ma charakter komunikatu badawczego opierającego się na analizie danych udostępnianych przez Komisję Nadzoru Finansowego (KNF) za okres od pierwszego półrocza 2023 r. do pierwszego półrocza 2026 r. Mimo dynamicznego przyrostu liczby nowo otwieranych umów, dane wskazują na utrzymujący się wysoki odsetek rachunków, na które w analizowanych okresach nie odnotowano wpłat. W artykule postawiono tezę, że istotną barierą partycypacji nie tylko jest brak wiedzy o konieczności oszczędzania lub brak wolnych środków, lecz niedostosowanie architektury wyboru i brak odpowiednich bodźców behawioralnych. Wnioski z analizy stanowią podstawę do zaproponowania zmian systemowych, takich jak integracja informacji o ulgach podatkowych w systemie „Twój e-PIT” do wizualizacji „utraconych korzyści” oraz wprowadzenie zautomatyzowanych procesów ustalania regularnych wpłat w aplikacjach bankowych, by ułatwić systematyczne zasilanie rachunków oszczędnościowych.

Paulina Skrzypczak, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

Wstęp

Zwiększenie skali prywatnego oszczędzania na emeryturę stanowi istotne wyzwanie dla polskiego systemu zabezpieczenia emerytalnego. Jednymi z najważniejszych dobrowolnych instrumentów wspierających długoterminowe oszczędzanie są Indywidualne Konta Emerytalne (IKE) oraz Indywidualne Konta Zabezpieczenia Emerytalnego (IKZE). Oba te rozwiązania oferują preferencje podatkowe, choć ich mechanizmy różnią się od siebie. W przypadku IKE główną korzyścią jest możliwość zwolnienia z podatku od dochodów kapitałowych przy wypłacie środków po spełnieniu ustawowych warunków. Z kolei IKZE umożliwia odliczenie dokonanych wpłat od dochodu lub przychodu w rocznym zeznaniu podatkowym, dzięki czemu korzyść podatkowa może być odczuwalna już w roku następującym po dokonaniu wpłat. Mimo takich zachęt skala aktywnego korzystania z IKE i IKZE pozostaje ograniczona, a sama liczba otwartych rachunków nie odzwierciedla rzeczywistej skali regularnego oszczędzania.

Główny problem badawczy nie polega jednak na tym, że ludzie w ogóle nie chcą zakładać takich kont. Zjawiskiem, które wymaga uwagi, jest zaprzestanie zasilania już otwartych rachunków. Samo otwarcie rachunku nie jest jednak równoznaczne z regularnym oszczędzaniem. Część prowadzonych IKE i IKZE pozostaje nieaktywna pod względem nowych wpłat, co rodzi pytanie o przyczyny tej rozbieżności. Celem niniejszego artykułu jest zmierzenie skali tego zjawiska oraz odpowiedź na pytanie, dlaczego tak chętnie zakładamy konta, a tak rzadko faktycznie wpłacamy na nie środki.

Aby wyjaśnić możliwe przyczyny tego zjawiska, artykuł odwołuje się do ekonomii behawioralnej, która analizuje, w jaki sposób czynniki psychologiczne i kontekst podejmowania decyzji wpływają na zachowania ekonomiczne. W analizie szczególną uwagę poświęcono trzem potencjalnym barierom: prokrastynacji finansowej, efektowi status quo oraz architekturze wyboru. Efekt status quo oznacza tendencję do pozostawiania przy istniejącym stanie rzeczy, nawet gdy dostępne są alternatywne możliwości (Samuelson i Zeckhauser, 1988). Z kolei koncepcja architektury wyboru wskazuje, że sposób przedstawienia dostępnych możliwości oraz konstrukcja procesu podejmowania decyzji może wpływać na zachowania jednostek (Thaler i Sunstein, 2008).

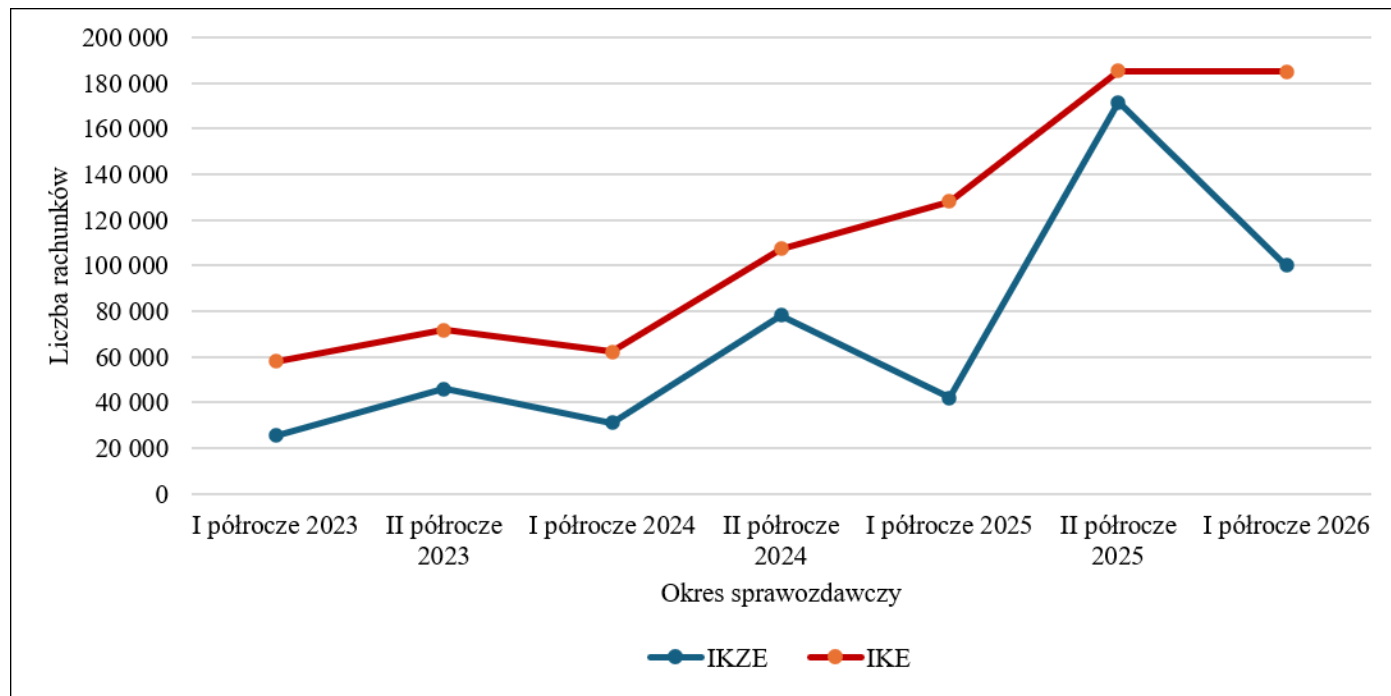
Niniejszy artykuł ma charakter opisowo-koncepcyjny. W dalszej części opracowania podjęto próbę teoretycznego zidentyfikowania mechanizmów z zakresu architektury wyboru, które mogłyby ułatwić oszczędzającym przejście od samego posiadania rachunku do regularnego budowania kapitału. Szczególna uwaga zostanie poświęcona potencjalnym kierunkom zmian systemowych, takim jak mechanizmy automatycznej indeksacji wpłat czy wykorzystanie odpowiedniego ramowania w istniejących systemach cyfrowych (np. „Twój e-PIT”). Celem proponowanych zaleceń jest wskazanie możliwości ograniczenia barier związanych z biernością, bez konieczności opierania polityki publicznej wyłącznie na dodatkowych zachętach finansowych.

Rynek IKE i IKZE w liczbach - analiza empiryczna

W celu oceny rzeczywistego poziomu partycypacji w systemie dobrowolnych oszczędności emerytalnych, zweryfikowano wskaźniki rynkowe. Za podstawę wnioskowania przyjęto oficjalne zestawienia statystyczne publikowane przez Komisję Nadzoru Finansowego (KNF, 2026). Przeprowadzona analiza empiryczna, obejmująca dane półroczne za okres od pierwszego półrocza 2023 r. do pierwszego półrocza 2026 r., ma na celu skonfrontowanie tezy o rosnącej popularności instrumentów IKE i IKZE z faktycznymi decyzjami finansowymi obywateli. Zgromadzony materiał badawczy pozwolił zidentyfikować nie tylko

ogólną dynamikę rozwoju tego segmentu rynku, ale przede wszystkim uwypuklił wyraźną rozbieżność między otwarciem rachunku a jego późniejszym, systematycznym zasilaniem kapitałem.

Wykres 1. Dynamika otwierania nowych rachunków IKE i IKZE w latach 2023-2026.

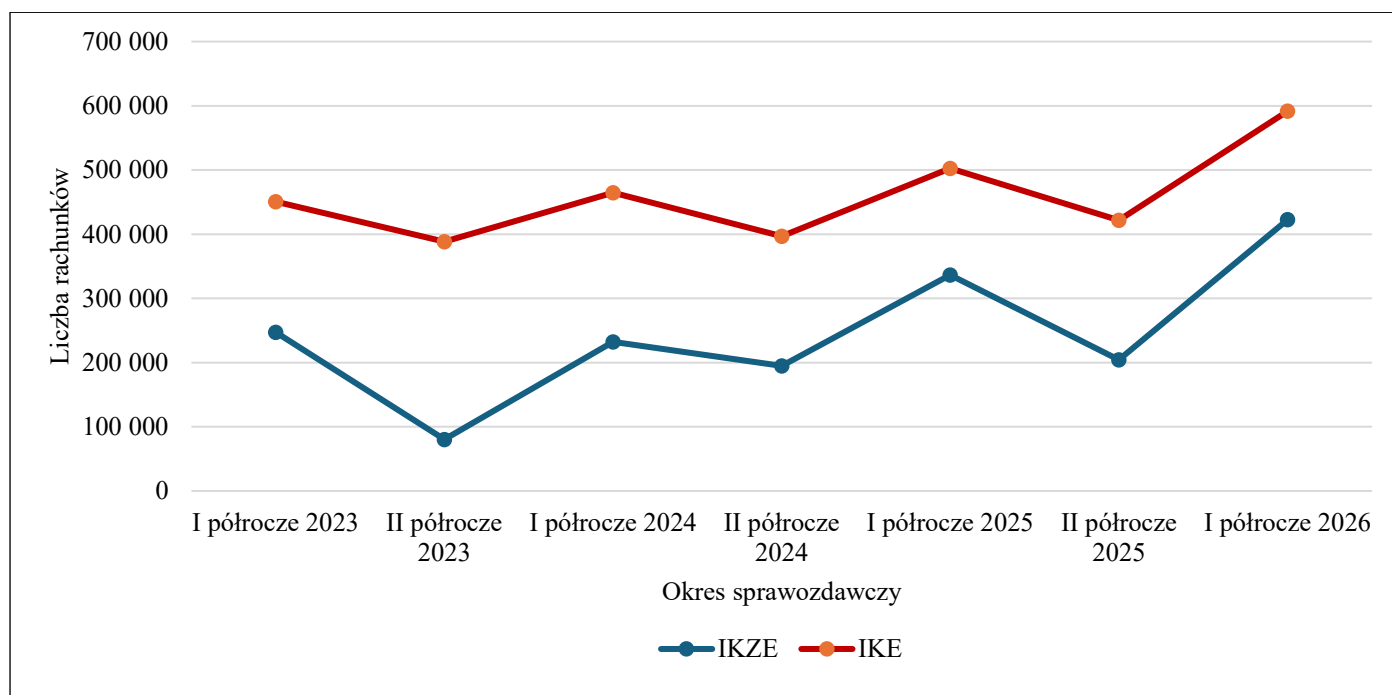

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KNF.

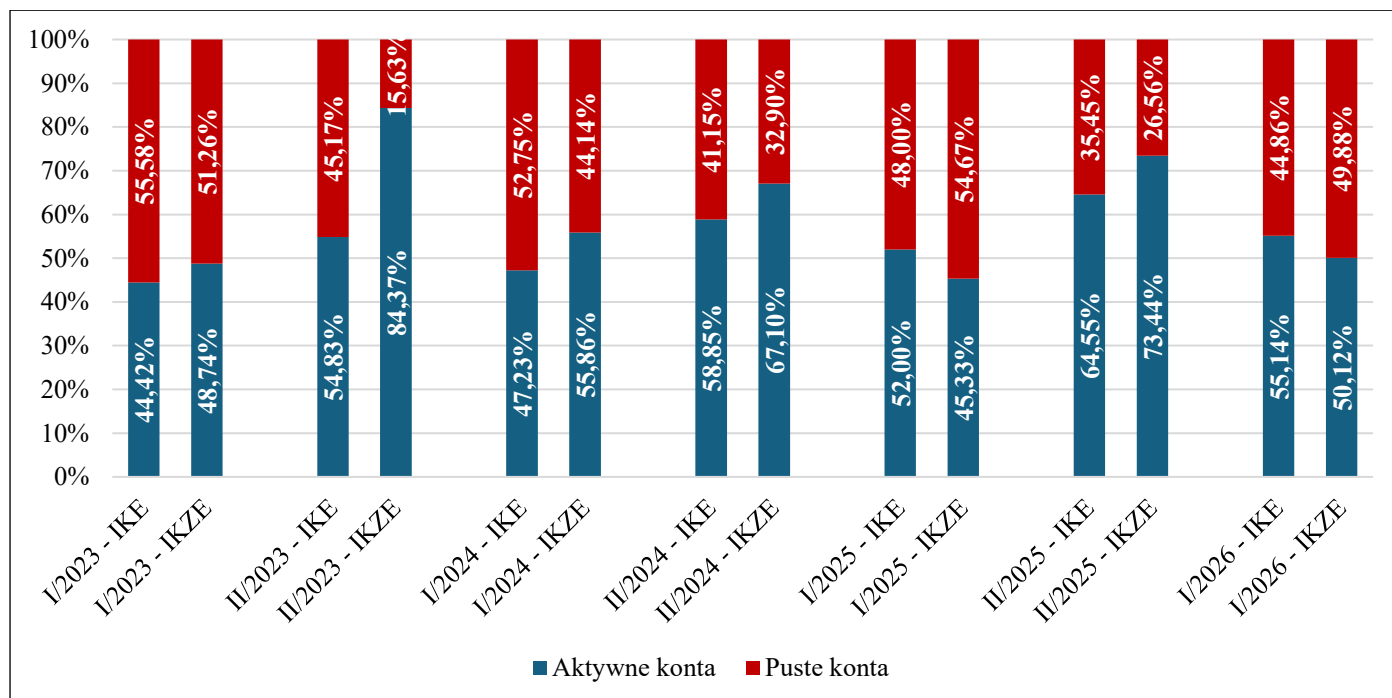
Uwag: Wszystkie obliczenia własne oparto na oficjalnych danych KNF po rewizji i korekcie opublikowanej 9 września 2026 r.

Analiza rozkładu w czasie otwarć nowych rachunków wskazuje na rosnące zainteresowanie dobrowolnymi formami oszczędzania emerytalnego. Jak obrazuje Wykres 1, proces ten charakteryzuje się zauważalną sezonowością, z wyższą aktywnością w drugich połowach lat kalendarzowych. W przypadku instrumentu IKZE zjawisko to jest ściśle powiązane z chęcią wykorzystania preferencji podatkowej przed końcem roku rozliczeniowego. Należy jednak pamiętać, że sam przyrost liczby otwieranych rachunków nie jest równoznaczny z powszechnością regularnego, długoterminowego oszczędzania. Agregatowe dane dotyczące nowych umów stanowią zaledwie punkt wyjścia do głębszej analizy zachowań uczestników systemu. Kluczowym wyzwaniem pozostaje weryfikacja, w jakim stopniu nowo otwarte konta są w kolejnych okresach systematycznie zasilane kapitałem (KNF, 2026).

Zestawienie łącznej liczby prowadzonych rachunków z liczbą rachunków, na które odnotowano wpłatę w danym okresie sprawozdawczym (Wykres 2), ukazuje istotną rozbieżność między liczbą prowadzonych rachunków IKE i IKZE a liczbą rachunków zasilonych w analizowanym okresie. Choć w analizowanym okresie wyraźnie rośnie bezwzględna liczba kont, na które nie przekazano środków, zjawisko to należy interpretować z ostrożnością. Wzrost ten jest w dużej mierze pochodną dynamicznego przyrostu ogólnej liczby nowo otwieranych rachunków (tzw. efekt kohorty), często stymulowanego okresowymi kampaniami promocyjnymi instytucji finansowych. Warto zauważyć, że w ujęciu relatywnym (rocznym) udział aktywnych rachunków IKE wykazywał w ostatnich latach tendencję wzrostową (np. z ok. 59% w 2024 r. do 65% w 2025 r.). Niemniej, znaczna liczba rachunków, na które nie odnotowano wpłaty w analizowanym okresie, stanowi przesłankę do dalszej analizy czynników determinujących zachowania oszczędzających.

Wykres 2. Rachunki IKE i IKZE bez odnotowanej wpłaty w danym okresie sprawozdawczym w latach 2023–2026.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KNF.

Wykres 3. Struktura procentowa aktywności rachunków IKE i IKZE w latach 2023–2026.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KNF.

Szczegółowa analiza struktury procentowej (Wykres 3) uwidacznia skalę zjawiska rachunków, na które nie dokonano wpłat w danym okresie sprawozdawczym. Uwagę zwraca cykliczna zmienność aktywności oszczędzających, widoczna w szczególności w przypadku instrumentu IKZE. Obserwowany niższy odsetek zasilień w pierwszych półroczach danych lat kalendarzowych nie powinien być jednak utożsamiany z całkowitym zaprzestaniem zasilania rachunku. Ze względu na specyfikę IKZE, polegającą na

możliwości odliczenia wpłat od podstawy opodatkowania w danym roku podatkowym, wstrzymywanie się z transferem środków aż do grudnia stanowi w pełni racjonalną decyzję optymalizacyjną z perspektywy gospodarstwa domowego. Oznacza to, że statystyki półroczne mogą niedoszacowywać faktycznego rocznego zaangażowania kapitałowego oszczędzających. Mimo to, występowanie dużej liczby rachunków, na które nie odnotowano wpłat w analizowanym okresie (zarówno w ujęciu półrocznym, jak i rocznym), uzasadnia poszukiwanie przyczyn tego zjawiska nie tylko w klasycznych ograniczeniach płynnościowych, ale również na gruncie ekonomii behawioralnej.

Zaprezentowane dane wskazują na istotną rozbieżność między liczbą prowadzonych rachunków IKE i IKZE a liczbą rachunków, na które dokonano wpłat w danym okresie sprawozdawczym. Szczególnie widoczna jest ona w przypadku IKZE, gdzie udział rachunków z odnotowaną wpłatą wykazuje również wyraźne różnice między pierwszym a drugim półroczem. Zjawisko to może wskazywać na sezonowy charakter aktywności oszczędzających, jednak same dane KNF nie pozwalają jednoznacznie określić przyczyn takiego zachowania. Należy również podkreślić, że brak wpłaty w danym okresie nie jest równoznaczny z brakiem środków na rachunku, ani z całkowitym zaniechaniem oszczędzania w ramach tego instrumentu. Dane KNF pozwalają natomiast stwierdzić, że znaczna część prowadzonych rachunków nie została w analizowanym okresie zasilona nową wpłatą. Stanowi to istotną przesłankę do dalszej analizy czynników, które mogą wpływać na przechodzenie od samego posiadania rachunku do aktywnego oszczędzania.

Istotnym uzupełnieniem analizy przepływów jest uwzględnienie wartości aktywów zgromadzonych na rachunkach. Według danych KNF na koniec 2025 r. wartość aktywów zgromadzonych na rachunkach IKE wynosiła 31,46 mld zł przy 1,19 mln prowadzonych rachunków, natomiast w przypadku IKZE było to 18,18 mld zł przy 0,77 mln rachunków. Oznacza to, że średnia wartość aktywów przypadająca na prowadzony rachunek wynosiła odpowiednio około 26,5 tys. zł w przypadku IKE oraz 23,6 tys. zł w przypadku IKZE. Dane te pokazują, że brak wpłaty w analizowanym okresie nie oznacza braku zgromadzonego kapitału, a ocena aktywności oszczędzających powinna uwzględniać zarówno przepływy nowych wpłat, jak i stan zgromadzonych aktywów.

Wyniki analizy ilościowej stanowią zatem punkt wyjścia do rozważenia możliwych przyczyn obserwowanej bierności. Choć zjawisko to może być w pewnym stopniu tłumaczone obiektywnymi czynnikami makroekonomicznymi, takimi jak ograniczenia płynnościowe gospodarstw domowych, podwyższona inflacja w latach 2023–2024 czy substytucja innymi instrumentami finansowymi, istotną rolę mogą odgrywać również uwarunkowania behawioralne oraz sam sposób projektowania architektury wyboru przez instytucje finansowe.

Bariery behawioralne i psychologiczne w procesie oszczędzania

Zaobserwowana w części empirycznej rozbieżność między liczbą prowadzonych rachunków a liczbą rachunków, na które dokonano wpłat, stanowi punkt wyjścia do analizy behawioralnych uwarunkowań oszczędzania. Tradycyjna teoria użyteczności zakłada racjonalność uczestników rynku, którzy powinni optymalizować swoje decyzje w długim horyzoncie czasowym. Obserwowane zachowania nie zawsze odpowiadają założeniu, że jednostki będą konsekwentnie realizować długoterminowe cele oszczędnościowe. Jednym z możliwych kierunków wyjaśnienia tego dysonansu są ustalenia ekonomii behawioralnej, która wskazuje na powody, dla których obywatele mogą nie postępować zgodnie ze swoim długofalowym interesem finansowym.

Jak wskazuje Thaler (1994), proces oszczędzania emerytalnego jest w najwyższym stopniu narażony na deficyty samokontroli oraz zjawisko prokrastynacji. Podejmowanie decyzji o alokacji kapitału wymaga wysiłku poznawczego, dlatego jednostki wykazują silną tendencję do odkładania tych działań w nieskończoność. Można postawić hipotezę, że po ustaniu tego początkowego bodźca, części uczestników brakuje wewnętrznej dyscypliny, by samodzielnie i regularnie dokonywać przelewów. Jedną z możliwych

sytuacji jest otwarcie rachunku pod wpływem krótkoterminowego bodźca, np. komunikacji marketingowej lub chęci wykorzystania preferencji podatkowej. Po ustaniu tego bodźca, uczestnikom brakuje jednak wewnętrznej dyscypliny, by samodzielnie i regularnie dokonywać przelewów.

Bierność w regularnym odkładaniu środków można również tłumaczyć zjawiskiem dyskontowania hiperbolicznego oraz silną preferencją teraźniejszości (ang. *present bias*), szeroko opisywanymi przez Laibsona (1997) oraz O'Donoghue i Rabina (1999). Zgodnie z tymi koncepcjami, jednostki mają tendencję do nieproporcjonalnie wysokiego wyceniania natychmiastowej gratyfikacji w stosunku do korzyści odroczonej w czasie. Zjawisko to, w połączeniu z niską świadomością uwarunkowań demograficznych, jest wskazywane w polskiej literaturze przedmiotu (m.in. Rutecka, 2014; Szczepański, 2015) jako jedna z głównych systemowych barier rozwoju III filaru emerytalnego.

W literaturze przedmiotu wskazuje się również na istotną rolę zjawiska awersji do straty, opisanego w ramach teorii perspektywy (Kahneman i Tversky, 1979). Z punktu widzenia ludzkiej psychiki, asymetria oceny zysków i strat istotnie wpływa na proces decyzyjny. Z perspektywy ekonomii behawioralnej bieżące ograniczenie konsumpcji może być postrzegane przez jednostkę jako koszt lub strata w porównaniu z alternatywą w postaci natychmiastowego wykorzystania dochodu. Z kolei korzyści płynące z tej decyzji, jakim jest bezpieczeństwo finansowe na starość, są wysoce abstrakcyjne i odroczone w czasie o kilkadziesiąt lat. W starciu z bieżącymi potrzebami konsumpcyjnymi, odległa nagroda regularnie przegrywa z niechęcią do ponoszenia krótkoterminowych wyrzeczeń.

Bierność posiadaczy kont emerytalnych potęguje silny efekt status quo, czyli błąd poznawczy polegający na preferowaniu utrzymania obecnego stanu rzeczy (Samuelson i Zeckhauser, 1988). Zgodnie z tym mechanizmem, jednostki w warunkach niepewności lub nadmiaru skomplikowanych informacji unikają podejmowania działań, zwłaszcza gdy wymagają one dodatkowego nakładu energii. Jeżeli proces oszczędzania wymaga aktywnego ustanowienia wpłat, brak działania oznacza pozostanie przy stanie wyjściowym. Literatura dotycząca programów emerytalnych wskazuje, że takie rozwiązanie może sprzyjać inercji decyzyjnej (Madrian i Shea, 2001). Zamiast aktywnie załogować się do systemu bankowego, wybrać odpowiedni fundusz inwestycyjny i zdefiniować zlecenie stałe, nie podejmują żadnego działania.

Wpływ opisanych powyżej uwarunkowań psychologicznych może być dodatkowo potęgowany przez sposób zaprojektowania architektury wyboru na etapie zasilania rachunków. Pojęcie to, spopularyzowane przez Thaler i Sunsteina (2008), zakłada, że sposób prezentacji opcji oraz domyślne ustawienia systemu mają znaczący wpływ na ostateczne decyzje jednostek. W przypadku IKE i IKZE rozpoczęcie dokonywania wpłat wymaga aktywnego działania oszczędzającego. Samo zawarcie umowy o prowadzenie rachunku nie powoduje automatycznego zasilania go środkami. Oznacza to, że po otwarciu rachunku regularne oszczędzanie nie rozpoczyna się automatycznie, lecz wymaga podjęcia dodatkowych działań. Aby uniknąć pozostawienia rachunku bez nowych wpłat, musi on samodzielnie zdecydować o wysokości i częstotliwości wpłat oraz wybrać sposób ich przekazywania. Z perspektywy ekonomii behawioralnej taka konstrukcja może zwiększać znaczenie beczynności i problemów z samokontrolą (Madrian i Shea, 2001).

Co więcej, w przypadku IKE i IKZE prowadzonych w formie rachunków maklerskich należy rozróżnić samo zasilenie rachunku od faktycznego zainwestowania zgromadzonych środków. Nawet jeśli oszczędzający zautomatyzuje dokonywanie wpłat, nierzadko konieczne pozostaje samodzielne podjęcie decyzji o wyborze instrumentu i złożenie zlecenia jego nabycia. W efekcie środki mogą zostać przekazane na rachunek, ale nie zostać od razu wykorzystane do zakupu aktywów. Z punktu widzenia procesu oszczędzania oznacza to kolejny etap wymagający aktywnego działania. Rozwiązania częściowo automatyzujące ten proces zaczynają pojawiać się na rynku, czego przykładem są zlecenia cykliczne i plany inwestycyjne w wybranych domach maklerskich (np. Plany Inwestycyjne XTB, 2026). Doświadczenia PPK mogą natomiast stanowić interesujący punkt odniesienia w dyskusji nad wykorzystaniem automatyzacji również w dobrowolnych formach oszczędzania emerytalnego (Thaler i Benartzi, 2004; Ustawa o PPK, 2018).

Architektura wyboru i interwencje naprawcze

Rozpoznanie barier psychologicznych związanych z dobrowolnym oszczędzaniem emerytalnym wskazuje na potrzebę uzupełnienia tradycyjnych instrumentów, takich jak edukacja finansowa czy zachęty podatkowe, o rozwiązania wykorzystujące założenia architektury wyboru (Thaler i Sunstein, 2008). Odpowiednie projektowanie środowiska decyzyjnego może ograniczać znaczenie prokrastynacji, beczynności i problemów z samokontrolą, przy jednoczesnym zachowaniu swobody podejmowania decyzji przez oszczędzających i ukierunkowaniu zachowań jednostek na ich długofalowy interes (Kahneman, 2011). Aby zredukować odsetek rachunków, na które nie są dokonywane nowe wpłaty system wymaga wdrożenia kilku kluczowych mechanizmów behawioralnych na etapie zakładania i obsługi konta.

Zmiana domyślnego ramowania w interfejsach cyfrowych

Sposób prezentacji danych w aplikacjach mobilnych instytucji finansowych ma fundamentalny wpływ na zaangażowanie. Zastosowanie odpowiedniego ramowania powinno polegać na automatycznym przeliczaniu bieżących i planowanych wpłat na prognozowaną miesięczną rentę emerytalną, co w ekonomii behawioralnej ułatwia budowanie więzi z „przyszłym ja” (Hershfield i in., 2011). Zmiana perspektywy z bieżącego uszczuplenia domowego budżetu na budowanie konkretnego strumienia dochodu na starość zmniejsza psychologiczny dystans do odległego celu (Tversky i Kahneman, 1981).

Wykorzystanie systemu “Twój e-PIT” do wizualizacji „utraconych korzyści”

System rozliczeń podatkowych powinien bazować na architekturze wyboru. Zamiast neutralnego komunikatu, po zatwierdzeniu deklaracji e-PIT za rok ubiegły, system mógłby wyświetlać informację dotyczącą roku bieżącego, np.: "Zasilając IKZE w tym roku, zyskasz prawo do odliczenia w przyszłorocznym zeznaniu podatkowym". Taki komunikat omija problem różnic w stawkach krańcowych poszczególnych podatników, pełniąc jednocześnie funkcję przypominającą w momencie, gdy uwaga obywatela jest w naturalny sposób skupiona na rozliczeniach z fiskusem.

Wdrożenie mechanizmu „Zaoszczędź Więcej Jutro”

Zjawisko awersji do straty sprawia, że klienci niechętnie obniżają swój bieżący dochód rozporządzalny. Koncepcja Save More Tomorrow (Thaler i Benartzi, 2004) zakłada zobowiązanie się z góry do zwiększenia poziomu oszczędzania w przyszłości. Z uwagi na fakt, że w systemie IKE i IKZE instytucje finansowe nie mają informacji o ewentualnym wzroście wynagrodzenia klienta u pracodawcy, rozwiązanie to mogłoby przybrać formę opcjonalnej zgody na automatyczną, coroczną waloryzację zlecenia stałego (np. o wskaźnik inflacji). Dzięki temu wzrost wpłat odbywa się automatycznie bez konieczności każdorazowego przełamywania inercji przez klienta.

Ułatwienie wyboru sposobu zasilania rachunku

Obecny model pozwala na zakończenie procesu otwierania rachunku bez ustanowienia regularnego mechanizmu jego zasilania. Alternatywnym rozwiązaniem byłoby umieszczenie decyzji dotyczącej sposobu finansowania rachunku bezpośrednio w procesie jego zakładania. Klient mógłby zostać poproszony o określenie preferowanej kwoty i częstotliwości wpłat albo o świadome wskazanie, że nie chce korzystać z regularnego zasilania. Takie rozwiązanie ograniczałoby liczbę dodatkowych czynności wymaganych po otwarciu rachunku i mogłoby zmniejszać znaczenie beczynności. Badania dotyczące projektowania procesów oszczędzania wskazują, że odpowiednie ustawienie momentu podejmowania decyzji może ułatwiać realizację długoterminowych celów finansowych (Carroll i in., 2009).

Domyślna alokacja kapitału w rozwiązaniach inwestycyjnych

Analogicznie do rozwiązań stosowanych w Pracowniczych Planach Kapitałowych (Ustawa o PPK, 2018), nowe konto IKE/IKZE w formie inwestycyjnej mogłoby oferować domyślną alokację przekazywanych

środków w zdywersyfikowany portfel, którego poziom ryzyka automatycznie zmniejszałby się wraz ze zbliżaniem się oszczędzającego do wieku emerytalnego. Klient zachowałby pełne prawo do samodzielnej zmiany struktury portfela, jednak odpowiednio zaprojektowana opcja domyślna mogłaby ograniczyć liczbę decyzji wymaganych od biernych inwestorów i zmniejszyć ryzyko pozostawienia środków niezainwestowanych na rachunku (Madrian i Shea, 2001). Wdrożenie tego typu mechanizmów automatyzujących, szczególnie na rachunkach maklerskich, wymagałoby jednak ścisłego dostosowania do wymogów dyrektywy MiFID II w zakresie oceny odpowiedniości (suitability) oraz badania profilu ryzyka oszczędzającego przed nabyciem aktywów.

Ograniczenia

Przedstawione rozwiązania nie powinny być traktowane jako gwarantowany sposób zwiększenia aktywności na rachunkach IKE i IKZE, lecz jako propozycje wynikające z mechanizmów opisanych w literaturze ekonomii behawioralnej. Ich potencjalną zaletą jest możliwość ograniczenia liczby aktywnych decyzji wymaganych od oszczędzającego, przy jednoczesnym zachowaniu dobrowolności uczestnictwa. Wymagałyby one jednak odpowiedniego zaprojektowania oraz empirycznej oceny ich wpływu na częstotliwość i wysokość wpłat. Opierają się one na dostosowaniu infrastruktury finansowej do opisywanych w literaturze ograniczeń poznawczych. Zastosowanie odpowiedniej architektury wyboru na etapie transferu środków i alokacji kapitału może stanowić istotne wsparcie w ograniczaniu odsetka nieaktywnych rachunków emerytalnych w Polsce (Thaler i Sunstein, 2008).

Podsumowanie i wnioski

Przeprowadzona analiza rachunków IKE i IKZE z lat 2023–2026 wskazuje na istotny problem w funkcjonowaniu polskiego systemu dobrowolnych oszczędności emerytalnych. Wysoki odsetek nieaktywnych kont oraz wyraźna sezonowość wpłat w końcówce roku wskazują, że samo otwarcie rachunku nie zawsze przekłada się na regularne, wieloletnie budowanie kapitału. Koncentracja części wpłat w określonych okresach roku może być związana m.in. z wykorzystywaniem preferencji podatkowych, jednak na podstawie danych KNF nie można jednoznacznie określić motywacji oszczędzających.

Jednym z możliwych wyjaśnień tego zjawiska są mechanizmy opisywane w ekonomii behawioralnej. Model funkcjonowania IKE i IKZE opiera się na mechanizmie opt-in, który wymaga od klienta aktywnego podjęcia decyzji o rozpoczęciu i kontynuowaniu wpłat (Ustawa o IKE i IKZE, 2004). Konieczność samodzielnego zdefiniowania przelewów może sprzyjać prokrastynacji i bierności związanej z efektem status quo (Samuelson i Zeckhauser, 1988), zwłaszcza w zderzeniu z niechęcią do pomniejszania bieżącego budżetu domowego, którą można analizować w kontekście awersji do straty (Kahneman i Tversky, 1979). Problem ten może być szczególnie widoczny w przypadku tradycyjnych rachunków maklerskich, na których brak automatyzacji procesu inwestowania oznacza konieczność podejmowania dodatkowych decyzji dotyczących alokacji środków (Madrian i Shea, 2001).

Aby skutecznie rozwiązać problem rachunków, na które nie są dokonywane nowe wpłaty, konieczne jest wdrożenie rozwiązań z zakresu architektury wyboru (Thaler i Sunstein, 2008). Powinny one ułatwiać oszczędzającym podejmowanie korzystnych decyzji, nie ograniczając przy tym ich wolności. Zastosowanie łagodnych impulsów, takich jak wymuszenie określenia planu wpłat przy zakładaniu rachunku (Carroll i in., 2009), mechanizmy automatycznej indeksacji przelewów (Thaler i Benartzi, 2004), czy domyślne inwestowanie w fundusze dopasowane do wieku, może znacząco podnieść poziom aktywności posiadaczy kont. Doświadczenia z automatycznym zapisem w PPK (Ustawa o PPK, 2018) pokazują, że dopasowanie otoczenia finansowego do zachowań behawioralnych stymuluje partycypację, jednak obserwowana w tym programie wysoka skala zwrotów (wypłat środków) dowodzi, że same interwencje z zakresu architektury wyboru mogą być niewystarczające bez jednoczesnego budowania długoterminowego zaufania do systemu emerytalnego.

Paulina Skrzypczak

Ekonomia behawioralna a dobrowolne oszczędności emerytalne: analiza barier partycypacji w systemie IKE
i IKZE

Wydanie 1, Numer 1 (2026), Ekonomiczno-Ekonometryczne Roczniki Naukowe

Deklaracja wykorzystania sztucznej inteligencji

W niniejszej pracy wykorzystano narzędzia sztucznej inteligencji do przeglądu oraz wstępnej analizy źródeł literaturowych, redakcji tekstu, obejmującej korektę stylistyczną i językową. Deklaruję, że ręcznie zweryfikowano każdy element wygenerowanej treści i biorę za nią pełną odpowiedzialność.

Bibliografia

- Carroll, G. D., Choi, J. J., Laibson, D., Madrian, B. C., & Metrick, A. (2009). Optimal defaults and active decisions. *The Quarterly Journal of Economics*, 124(4), 1639–1674. <https://doi.org/10.1162/qjec.2009.124.4.1639>
- Hershfield, H. E., Goldstein, D. G., Sharpe, W. F., Fox, J., Yeykelis, L., Carstensen, L. L., & Bailenson, J. N. (2011). Increasing saving behavior through age-progressed renderings of the future self. *Journal of Marketing Research*, 48(SPL), S23–S37. <https://doi.org/10.1509/jmkr.48.SPL.S23>
- Kahneman, D. (2012). *Pułapki myślenia: O myśleniu szybkim i wolnym* (P. Szymczak, tłum.). Media Rodzina. (Oryginalna praca opublikowana w 2011 r.)
- Kahneman, D., & Tversky, A. (1979). Prospect theory: An analysis of decision under risk. *Econometrica*, 47(2), 263–291. <https://doi.org/10.2307/1914185>
- KNF (2026). Dane statystyczne dotyczące rynku pracowniczych programów emerytalnych, indywidualnych kont emerytalnych oraz indywidualnych kont zabezpieczenia emerytalnego (wersja danych po korekcie z dn. 09.09.2026 r.). Komisja Nadzoru Finansowego.
- Laibson, D. (1997). Golden eggs and hyperbolic discounting. *The Quarterly Journal of Economics*, 112(2), 443–478. <https://doi.org/10.1162/003355397555253>
- Madrian, B. C., & Shea, D. F. (2001). The power of suggestion: Inertia in 401(k) participation and savings behavior. *The Quarterly Journal of Economics*, 116(4), 1149–1187. <https://doi.org/10.1162/003355301753265543>
- O'Donoghue, T., & Rabin, M. (1999). Doing it now or later. *American Economic Review*, 89(1), 103–124. <https://doi.org/10.1257/aer.89.1.103>
- Rutecka, J. (2014). System emerytalny po zmianach od 2014 roku. *Ubezpieczenia Społeczne. Teoria i Praktyka*, 1(118), 2–7. <http://hdl.handle.net/20.500.12182/940>
- Samuelson, W., & Zeckhauser, R. (1988). Status quo bias in decision making. *Journal of Risk and Uncertainty*, 1, 7–59. <https://doi.org/10.1007/BF00055564>
- Szczepański, M. (2015). Insurance against longevity risk in a pension system: The case study of Poland. *Olsztyn Economic Journal*, 10(4), 297–309. <https://doi.org/10.31648/oiej.3154>
- Thaler, R. H. (1994). Psychology and savings policies. *American Economic Review*, 84(2), 186–192.
- Thaler, R. H., & Benartzi, S. (2004). Save More Tomorrow™: Using behavioral economics to increase employee saving. *Journal of Political Economy*, 112(S1), S164–S187. <https://doi.org/10.1086/380085>
- Thaler, R. H., & Sunstein, C. R. (2008). *Nudge: Improving decisions about health, wealth, and happiness*. Yale University Press.
- Tversky, A., & Kahneman, D. (1981). The framing of decisions and the psychology of choice. *Science*, 211(4481), 453–458. <https://doi.org/10.1126/science.7455683>
- Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o indywidualnych kontach emerytalnych oraz indywidualnych kontach zabezpieczenia emerytalnego, Dz.U. 2026 poz. 91 (2026). <https://eli.gov.pl/eli/DU/2026/91/ogl>
- Ustawa z dnia 4 października 2018 r. o pracowniczych planach kapitałowych, Dz.U. 2026 poz. 192 (2026).
- XTB S.A. (2026, 30 września). *Regulamin świadczenia usług wykonywania zleceń nabycia lub zbycia praw majątkowych i papierów wartościowych, prowadzenia rachunków papierów wartościowych i praw majątkowych i rachunków pieniężnych przez XTB S.A. (Warunki Ogólne)*. <https://www.xtb.com/pl/informacje-prawne>